

ШЕЙХ ЗАЇД БІН СУЛТАН АЛЬ НАГАЯН ЯК ЗАСНОВНИК ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ

Анотація. В статті досліджено діяльність першого Президента ОАЕ шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна. Здійснено історичний огляд утворення Об'єднаних Арабських Еміратів. Окреслено головні напрями внутрішньої політики, пріоритети і особливості зовнішньої політики країни за часів першого Президента ОАЕ. Підкреслено визначальну роль шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна у розбудові сучасної держави. Зазначено про ставлення з великою повагою до першого Президента ОАЕ в суспільній свідомості народу.

Ключові слова: ОАЕ, президент, розвиток, будівництво, нафта, зовнішня політика, історична пам'ять.

Summary. The activities of the first President of the UAE Sheikh Zayed bin Sultan Al Nahyan have been studied in the article. A historical overview of the formation of the United Arab Emirates has been provided. The main directions of domestic policy, priorities and features of the country's foreign policy during the time of the first President of the UAE are outlined. The crucial role of Sheikh Zayed bin Sultan Al Nahyan in building of the modern state is emphasized. It is noted that the first President of the UAE is treated with great respect in the social consciousness of the nation.

Keywords: UAE, president, development, construction, oil, foreign policy, historical memory.

У 2021 р. Об'єднані Арабські Емірати (далі ОАЕ) відзначають 50-річчя заснування держави. За півстоліття ОАЕ перетворили-

ся з рибальських поселень у стабільну, благополучну та одну з найбагатших країн світу.

На сучасному етапі ОАЕ посідають 25-е місце у світі за індексом глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму за 2019 р., 34-е місце у світі та 1-е у регіоні у Глобальному індексі інновацій 2020 р. і вважаються однією з найбільш інноваційних країн у світі. ОАЕ займають 6-е місце за величиною доведених запасів нафти і газу у світі [16].

Безперечно, що феномен країни багато в чому зобов'язаний вмінню керівництва використовувати для вирішення державних справ і досягнення добробуту суспільства потужний інструмент – нафтові багатства. Вони забезпечили ОАЕ великий запас міцності в економічній, політичній та інших сферах. Модернізація ОАЕ має глибинний характер і стала всеохоплюючим явищем. Упродовж життя одного покоління без соціальних потрясінь відбулася якісна трансформація спільноти у сучасний стан.

Засновником і першим Президентом Об'єднаних Арабських Еміратів був шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян, також відомий як Батько нації. Перший Президент зміг об'єднати різні бедуїнські племена окремих еміратів і створити єдину державу та консолідовану націю. Його називають «архітектором країни».

Актуальність дослідження діяльності такої видатної постаті як шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян і пов'язаної з ним епохи в історії ОАЕ обумовлюється потребою глибокого розуміння історії, традицій, цінностей провідної країни арабського світу, що, у свою чергу, сприятиме реалізації завдань близькосхідного напрямку зовнішньої політики України, виявленню можливостей поглиблення українсько-еміратських відносин.

Метою дослідження є вивчення діяльності, з'ясування ролі першого Президента ОАЕ шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна у створенні та розбудові держави.

З XIX ст. територія ОАЕ перебувала під британським протекторатом. Перська затока і територія, що розташовувалася на її південному узбережжі, насамперед Договірного Омана (виник у

1853 р.) входила до числа стратегічно важливих для Великої Британії регіонів як через своє географічне положення, так і завдяки відкриттю там, насамперед в Абу-Дабі, значних запасів нафти. Ключовим мотивом у створенні планів об'єднання територій Договірного Омана у федерацію було розуміння представниками британської колоніальної адміністрації неможливості самостійного протистояння еміратів південного узбережжя Перської затоки експансіоністським прагненням їх сильніших сусідів. У 1952 р. першим кроком встановлення більш тісної співпраці між правителями територій історичного Омана, під егідою Великої Британії, стало утворення Ради Договірних Територій, до складу якої увійшли правителі Абу-Дабі, Дубая, Шарджі, Аджмана, Рас-аль-Хайми, Фуджейри та Умм-аль-Кувейна. Ще одним кроком до об'єднання стало створення у 1965 р. Фонду Розвитку Договірного Омана під юрисдикцією Бюро Розвитку Договірного Омана. Діяльність як Бюро, так і Фонду Розвитку Договірного Омана мала охоплювати територію всіх семи еміратів [13].

Вирішальну роль у реалізації ідеї об'єднання еміратів південного узбережжя Перської затоки відіграв тодішній правитель Абу-Дабі шейх Заїд Бін Султан Аль Нагаян. Саме він ініціював у 1968 р. переговори з правителями Дубая, Шарджі, Аджмана, Фуджейри, Умм-аль-Кувейна, Рас-аль-Хайми, Катару та Бахрейну про об'єднання у єдину державу [13].

Шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян народився у 1918 році. Він був молодшим з 4 синів шейха Султана бін Заїда Аль Нагаяна, який правив Абу-Дабі з 1922 по 1926 рр. [6].

Ім'я Заїд – надзвичайно рідкісне. У більшості арабських країн воно взагалі не зустрічалось, доки шейх Заїд не став одним з найвизначніших лідерів в арабському світі. Останніми десятиліттями на його честь дедалі частіше називають немовлят у різних арабських країнах. У перекладі з арабської «Заїд» означає «той, хто примножує», «той, хто додає» [15]. Ім'я засновник ОАЕ отримав на честь свого діда еміра Заїда Великого, який правив Абу-Дабі у 1855–1909 рр. [6].

Наприкінці 1920–1930-х рр. шейх Заїд жив у пустелі серед бедуїнських племен, вивчаючи їх спосіб життя. Цікаво, що саме в цей час він захопився соколиним полюванням, що стало його захопленням упродовж усього життя. Освіта ж, яку здобув шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян, складалася з уроків читання і письма та вивчення догматів Ісламу під керівництвом місцевого проповідника [3].

У 1930-х рр. британські геологи розпочали пошук нафти і газу на цій території. Емір Абу-Дабі Шахбат бін Султан Аль Нагаян (правив з 1928 р.) відрядив як провідника британської експедиції свого 21-річного брата Заїда. За майже два роки роботи з британцями шейх Заїд досконало опанував англійську. Геологи згадували, що він ставив їм низку запитань з найрізноманітніших сфер життя, намагаючись збагнути закони, за якими живе світ, відмінний від його власного. Пошуки увінчалися успіхом – були знайдені величезні поклади нафти і газу. Проте Друга світова війна завадила промислому видобуванню вуглеводнів [15].

У 1946 р. шейх Заїд був призначений правителем східної провінції емірату Абу-Дабі з резиденцією в м. Аль-Айн. На той момент це був бідний регіон. Упродовж 20 років шейх Заїд керував м. Аль-Айн і навколишньою територією (понад 6 сіл і суміжний пустельний регіон) і саме під його керівництвом тут була закладена базова адміністративна система, шкільна освіта, а також розпочало розвиватися сільське господарство, торгівля та будівництво. План розвитку м. Аль-Айн включав і озеленення. Сьогодні це місто вважається одним з найзеленіших міст в арабському світі [3].

Взагалі у 1950-х рр. мешканці Абу-Дабі не мали лікарень і шкіл, крім релігійного медресе. Більшість населення була безграмотною, одиниці вчилися за Кораном. Бедуїни не вели реєстрацію народжень, смертей і шлюбів. Перша світська школа була відкрита у 1959 р. Місцеві бедуїни вели примітивний побут кочівників, не мали власних грошей, не знали міст. Вони знали одного господаря – шейха та одну книгу – Коран. Найбільшими

цінностями для них були верблюди, фінікова пальма і море, де добувалися перли [14].

У 1962 р. Абу-Дабі відправив перші вантажі з сировою нафтою, що стало початком шляху до безпрецедентного зростання [16].

Однак шейх Шахбат виручені від продажу нафти кошти не вкладав у розвиток емірату і виявився неготовим керувати країною в нових умовах. 6 серпня 1966 р. на сімейній раді було ухвалено рішення усунути шейха Шахбата від влади під час безкровного перевороту (підтримала Велика Британія, під чийм протекторатом на той час знаходився емірат Абу-Дабі), а замість нього еміром Абу-Дабі з одноголосного схвалення обрали шейха Заїда як найбільш прогресивного.

Досвід керування у Аль-Айні і його бачення перспектив розвитку регіону стали у нагоді шейху Заїду після обрання правителем Абу-Дабі. Ставши еміром шейх Заїд здійснив рішучі кроки, щоб вивести емірат із похмурого Середньовіччя, взявши курс на створення сучасної інфраструктури та умов для комфортного життя його мешканців [14].

16 січня 1968 р. Велика Британія оголосила про намір відмовитися від військової присутності в зоні Перської затоки, що робило емірати вразливими для зовнішнього втручання [6]. Колоніальна система себе вичерпала, і більшість британських колоній отримали незалежність.

Як наслідок шейх Заїд встановив тісніші зв'язки з іншими еміратами. 18 лютого 1968 р. шейх Заїд і шейх Рашид бін Саїд Аль Мактум, правитель Дубаю уклали угоду про федерацію між двома еміратами [1]. Співробітництво між двома провідними еміратами заклало основу для утворення об'єднаної держави за участю північних еміратів [13].

Доклавши значних зусиль шейху Заїду разом з шейхом Рашидом вдалося переконати правлячі сім'ї інших еміратів про доцільність об'єднання у федерацію (пропонувалося також Катару і Бахрейну, однак вони відмовилися). 18 липня 1971 р. в Дубаї під час зустрічі лідерів 6 еміратів – Абу-Дабі, Дубай, Шарджа,

Фуджейра, Умм-аль-Кувейн і Аджман було прийняте рішення про створення федерації – Об'єднаних Арабських Еміратів. Заснування незалежної, суверенної держави було офіційно проголошено 2 грудня 1971 р. (2 грудня щорічно святкується як Національний день ОАЕ). 10 лютого емірат Рас-аль-Хайма приєднався до Федерації [16].

Правителі 7 еміратів сформували Вищу Раду Правителів, що діяла як верховна влада в новій державі. Вони обрали шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна першим Президентом на 5-річний термін. Шейх Заїд був переобраний на цю посаду декілька разів і залишався незмінним главою держави упродовж 33 років до своєї смерті 2 листопада 2004 р. [16].

Важливо зазначити, що ОАЕ – це федеративна держава, в якій Вища Рада є головним органом, що формує політику в ОАЕ, має повноваження як законодавчої так і виконавчої влади. Президент і віце-президент обираються зі складу Вищої Ради терміном на 5 років. Вища Рада затверджує кандидатуру призначеного президентом прем'єр-міністра. Всі рішення Вищої Ради ОАЕ є обов'язковими і остаточними. Президент затверджує Кабінет міністрів, що контролює розробку та реалізацію федеральної політики у всіх урядових структурах. Парламент ОАЕ – Федеральна національна рада – консультативний орган, усі поправки якого до законопроектів мають рекомендаційний характер [16].

Створенню Федеральної національної ради сприяло те, що у своєму управлінні еміратом шейх Заїд слідував арабським бедуїнським традиціям консенсусу і консультацій. На неформальному рівні цей принцип реалізовувався через меджліс (раду), де провідні члени суспільства мали так званий дискусійний форум. Шейх Заїд формалізував цей консультаційний процес і створив 1970 р. Національну консультативну раду в Абу-Дабі, яка зібрала разом лідерів усіх головних племен. Згодом подібний орган був створений на рівні ОАЕ – Федеральна національна рада [3].

Президент також обіймає посади Голови Вищої Ради ОАЕ та правителя емірату Абу-Дабі. Віце-президент традиційно одно-

часно є і прем'єр-міністром, правителем емірату Дубай. Вища судова влада – Федеральний верховний суд.

Коли постало питання, хто буде першим президентом новоутвореної держави, жодних дискусій не виникло, усі підтримали шейха Заїда. Емірат Абу-Дабі був і є найбагатшим, найбільшим за територією і за кількістю населення. Він займає 84% території ОАЕ [16]. І саме на його території – переважна більшість запасів нафти і газу. Абу-Дабі субсидує й інвестує у розвиток інших еміратів. Таку політику запровадив шейх Заїд.

В свою чергу, інші емірати притягуються до Абу-Дабі, як до потужного полюсу розвитку, спонсору соціальних програм, будівництва промислових об'єктів, транспортної інфраструктури [11].

Шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян проявив себе як твердий прихильник єдності і послідовний реформатор. Одним із головних пріоритетів для першого Президента було використання доходів від продажу нафти для підвищення рівня життя у новоствореній країні. Він вважав, що ресурси країни повинні бути повністю використані для блага усіх громадян країни. Він забезпечив, щоб усі громадяни ОАЕ були включені у процес національного колективного успіху [1]. Керівництво ОАЕ використовувало доходи від нафти в інтересах єдності суспільства, його подальшої консолідації в межах країни. Таким чином, у свідомості громадян еміратів виникло переконання, що нафтове багатство розподілене між усіма, а не належить лише правлячій родині.

За часів шейха Заїда стабільні надходження від нафти дозволили забезпечити стійке зростання та розвиток інфраструктури, включаючи будівництво шкіл, житла, лікарень, доріг в Абу-Дабі та інших еміратах [16].

Шейху Заїду і його уряду довелося вести боротьбу з пережитками і докласти чималих зусиль, щоб народ перейшов від племінної залежності до довіри новій державі, коли сусіди не були потенційними ворогами, а ставали співвітчизниками. Адже населення звикло звертатися до вождя племені, а не до офіційних

державних установ. Особливо великі труднощі виникли через необхідність заручитися довірою кочових племен пустелі. Крім того, хоча емірати перебували на невеликих відстанях один від одного, інформаційна ізоляція до об'єднання була повною [14]. Не зважаючи на те, що запаси вуглеводнів у еміратах різні, шейх Заїд наполіг на абсолютній рівності громадян усіх еміратів з погляду соціальних виплат і пільг [15].

Для місцевих жителів були створені безпрецедентні умови для розвитку і процвітання. Як вже зазначалося вище, спочатку в еміраті Абу-Дабі, а після отримання незалежності – по всій країні нафтові гроші були направлені на створення інфраструктури країни, зокрема доріг, аеропортів, будівництво міст і селищ, озеленення, розвиток промисловості, електрифікацію і постачання води до будинків, прокладання телефонних ліній, створення національного медіа, навчання населення. Особливу увагу перший Президент приділив запровадженню нової системи освіти (в тому числі і вищої), охорони здоров'я, розвитку культури [6].

Шейх Заїд прагнув створити комфортну країну для своїх громадян. На престижних державних посадах, наприклад, в органах влади, поліції, на митниці, працюють лише місцеві. Корінні жителі (Emirati) отримують від держави усі можливі пільги і привілеї. Держава надає матеріальну допомогу новоствореним сім'ям, при народженні дитини. Громадяни мають право на безкоштовне медичне забезпечення та освіту всіх рівнів на території ОАЕ.

Варто зауважити про толерантність шейха Заїда і влади ОАЕ до іншого способу життя всередині країни, якщо такий не загрожує цінностям країни та її народу, не вносить конфліктність у повсякденну поведінку суспільства. Це стосується іноземців. Більшість населення країни не є громадянами, а представляють тимчасово працюючих іммігрантів із десятків країн Азії та Африки. У зв'язку з активним розвитком ОАЕ і малою кількістю громадян відбувся стабільний ріст імміграції, що тривав десятиліттями. У 1970 р. напередодні утворення Федерації кількість населення складала 180 тис. осіб, з яких 114 тис. – корінні жителі,

66 тис. – іноземці. У 2003 р. 93% робочої сили склали іноземці [11].

Наразі лише 1/9 частина мешканців ОАЕ має громадянство, які є корінними жителями (Emirati). На 2015 р. їх частка становила приблизно 11,6% від усього населення країни [7]. У 2020 р. загальна чисельність населення ОАЕ (громадяни та мігранти) складала 9 282 410 осіб. Більшість трудових мігрантів є вихідцями із Південної Азії (Індія, Пакистан, Бангладеш), Африки та ін. У країні проживають представники близько 200 національностей [1].

З перших років свого правління шейх Заїд намагався всіляко диверсифікувати економіку ОАЕ, зробити все, щоб видобування нафти і газу не було єдиним джерелом добробуту країни. Вже у 80-ті рр. ХХ століття ОАЕ перетворилися на великий логістичний центр. Уряд країни підтримував і підтримує підприємницьку діяльність своїх громадян. Допомогу від держави отримали громадяни, які займалися сільським господарством [15].

Особливу увагу шейх Заїд приділяв землі. Упродовж кількох років кочівники, що осідали на фермах, користувалися привілеями, метою яких було закріплення людей на землі, створення та виховання прошарку землеробів. Було розпочато вирощування та виробництво продуктів, які раніше імпортувалися до ОАЕ.

Для шейха Заїда пріоритетом був захист довкілля і природи. Саме з його ініціативи були створені такі державні органи як Федеральне агентство з навколишнього середовища ОАЕ і Агентство екологічних досліджень та розвитку дикої природи Абу-Дабі [10].

З ініціативи першого Президента отримали певні права і жінки, щоправда, у рамках традиції – на працю та освіту [3]. У 1992 р. він заснував «Благодійний і гуманітарний фонд Заїда», який займається реалізацією проектів в ОАЕ та багатьох країнах світу (170) у сферах освіти, охорони здоров'я, благодійності, гуманітарної допомоги та ін. [8].

Перший Президент ОАЕ значну увагу приділяв проблемі формування національної ідентичності, збереженню історії та куль-

турних традицій. Саме тому держава проводить активну роботу у напрямі збереження, популяризації історико-культурної спадщини, формування та реалізації політики пам'яті, які є впливовими чинниками утвердження об'єднаних цінностей у суспільстві.

У 1968 р. шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян заснував Бюро архівних документів і наукових досліджень. Сучасна назва установи (з 2014 р.) – Національні архіви Абу-Дабі, які є провідною науково-архівною інституцією країни, що займається вивченням і збереженням історії та традицій ОАЕ, а також країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ). Національні архіви займаються збиранням, збереженням, відновленням, перекладом, оцифруванням архівних матеріалів. Установа є сховищем записів урядової діяльності ОАЕ. Архівні фонди містять багато джерел з різних країн світу. Окрім великої кількості документів Національні архіви включають джерела усної історії, рідкісні книги, манускрипти, аудіо-записи, фотографії, фільми. Національні архіви займаються науковою діяльністю, готують і видають наукові праці щодо актуальних проблем історії та культури ОАЕ і регіону. Враховуючи високий рівень науково-архівної роботи, Національні архіви були визнані ЮНЕСКО передовою Арабською культурною інституцією [6].

У 1993 р. з ініціативи шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна був заснований Клуб історичної спадщини ОАЕ як незалежна організація, підзвітна уряду Абу-Дабі. Головою клубу є Президент ОАЕ.

З моменту свого заснування Клуб відіграє ключову роль у збереженні та популяризації історичної спадщини і традицій в суспільстві ОАЕ, зміцненню національної ідентичності. Головними напрямками роботи установи є ознайомлення з традиційними цінностями та культурною спадщиною ОАЕ громадян країни, але з особливим акцентом на молоді; організація різних масових заходів для консолідації нації; підтримка наукових досліджень, поширення інформації про культурне надбання народу, поси-

лення почуття національної відданості, патріотизму серед молоді; організація спеціальних тематичних виставок, семінарів, конференцій, історико-культурних фестивалів. До співпраці з клубом запрошуються видатні місцеві та закордонні політичні, культурні діячі та науковці, які беруть участь в різних ініціативах Клубу [4].

Одним з пріоритетів для Президента ОАЕ стало озеленення країни. Про нього згадують як про людину, яка «зробила пустелю зеленою» [5]. Були висаджені мільйони дерев, які потребували поливу. У країні було розбито десятки парків, експортувалися квіти, насаджувалися ліси, матеріал для посадки яких підбирався в районах з подібним кліматом в Австралії, Латинській Америці, Південно-Східній Азії. Через брак прісної води були проведені роботи з розвідки й видобування підземних вод, створено великі потужності для опріснення морської води, а також налагоджено імпорт прісної води з-за кордону [15].

Після проголошення незалежності ОАЕ почали формувати і реалізовувати зовнішню політику. Вища Рада визначає зовнішню політику держави, ратифікує міжнародні договори. У 1971 р. правителі еміратів погодилися, щоб зовнішня політика була довірена Президенту шейху Заїду бін Султану Аль Нагаяну. Досвід, набутий шейхом за роки, вплинув на його репутацію як державного діяча і політика, а його погляди визначили позицію країни на зовнішньополітичній арені. Упродовж свого правління в Аль-Айні (1946–1966 рр.) і в еміраті Абу-Дабі (з 1966 р.) шейх Заїд поєднав у своїй діяльності далекоглядність і прагматизм з можливістю будувати діалог між переговорниками, долати розрив між традиціоналістами і модерністами, вміло використовувати традиції племінної общини, залагоджувати гострі суперечності за допомогою консенсусу на основах дорадчості – шури [11].

Перший Президент ОАЕ намагався створити і закріпити статус держави на міжнародній арені.

Була створена і проголошена система зовнішньополітичних пріоритетів, що спиралася на принципи невтручання у внутріш-

ні справи інших країн, мирного вирішення спорів, міжнародної законності, з підтримкою міжнародних інституцій, таких як ООН [1].

Вже у першій половині грудня 1971 р. ОАЕ стали членом Ліги арабських держав та ООН. У березні 1972 р. ОАЕ стали одними із засновників Організації ісламської конференції, і активно підтримували Рух неприєднання [13].

Варто зауважити, що країна має особливі умови географічного розміщення та існування. По-перше – вагомою є роль ОАЕ як одного з провідних виробників нафти й газу у світі. По-друге – положення країни на південному сході Аравійського півострова з виходом до Перської і Оманської заток, володіння стратегічними висотами над Ормузькою протокою, через яку проходить транзит майже 50% усього світового експорту нафти. По-третє – ключова роль ОАЕ в транзиті товарів. Враховуючи ці об'єктивні реалії, шейх Заїд наголошував, що важливість положення ОАЕ зі стратегічної і економічної точок зору надає особливе значення фактору зовнішньої політики [11].

У зовнішній політиці шейха Заїда розвитку відносин з країнами Перської затоки була приділена першочергова увага. На порядок денний держави постали завдання формування поясу добросусідства по периметру кордонів країни, аби убезпечити себе від криз та непередбачених поворотів у розвитку подій, враховуючи суперечності і конфлікти у регіоні упродовж останніх десятиліть. Про важливість Перської затоки для керівництва ОАЕ свідчить факт створення на початку 1970-х рр. Міністерства у справах Федерації і Затоки [11].

Ісламська революція в Ірані 1979 р., початок ірано-іракської війни у 1980 р. і розвиток ісламського фундаменталізму сприяли створенню РСАДПЗ [11].

Шейх Заїд вважав, що не лише 7 еміратів повинні перебувати у тісній взаємодії, але й інші арабські країни Перської затоки повинні більш активно співпрацювати. Очільник ОАЕ був одним із ініціаторів створення РСАДПЗ. Він вважав, що арабські країни

Перської затоки мають не лише схожу економіку, але й історію. Ця пропозиція була реалізована у 1981 р., внаслідок чого Саудівська Аравія, ОАЕ, Катар, Кувейт, Бахрейн і Оман підписали угоду по створення РСАДПЗ, перший саміт якої пройшов в Абу-Дабі 25 травня 1981 р. [6].

Особливого статусу набули відносини з іншими країнами Близького Сходу та Африки, що стали пріоритетними у стратегії розвитку міжнародних відносин ОАЕ. Арабська приналежність ОАЕ та цінності Ісламу визначили їх ставлення до країн зазначених регіонів, а також до ізраїльсько-палестинського конфлікту, що сприймався як порушення національних прав палестинців та окупація їх земель [11].

Перший Президент ОАЕ був прихильником вирішення Палестинської проблеми, відстоюючи права палестинського народу. У Палестині низка інституцій носять його ім'я, підкреслюючи його щедрість.

Під час арабо-ізраїльської війни 1973 р., Президент ОАЕ підтримав Єгипет і Сирію та став одним з ініціаторів нафтового ембарго щодо США та їх союзників у Західній Європі [1].

Наявність значних нафтових запасів та доходів від їх експорту, що особливо зріс після підвищення нафтових цін у 1973–1974 рр., надали можливість реалізації програм гуманітарної та економічної допомоги урядом Абу-Дабі. Ідеологічною основою цих програм стали догми Ісламу і традиції арабської племінної культури. Ісламська складова простежувалася у політиці солідарності та підтримки мусульман з багатьох країн світу. Провідну роль у реалізації програм відіграв Фонд розвитку Абу-Дабі, створений у липні 1971 р. за вказівкою шейха Заїда. Основним завданням Фонду стали надання економічної допомоги арабським країнам у формі надання позик, грантів та участі у фінансуванні проектів. Після 1973 р. Фонд розпочав надавати економічну допомогу і неарабським країнам, що розвиваються, хоча арабські країни залишалися основними одержувачами Фонду [13].

Окрім Фонду розвитку Абу-Дабі сприяння розвитку та допомога багатьом країнам світу, у тому числі балканським країнам, Іраку, Афганістану, надається через «Благодійний і гуманітарний фонд Заїда» [3].

Надання допомоги країнам світу здійснювалося як через національні структури, так і через міжнародні організації (Арабський фонд економічного та соціального розвитку, Ісламський банк розвитку, Фонд міжнародного розвитку ОПЕК, Арабський фінансовий фонд та ін.). У перші роки існування ОАЕ як незалежної держави на цілі гуманітарної та економічної допомоги витрачалося близько 12% валового національного продукту, що було найвищим показником у світовому масштабі. Ці цифри демонструють високу значущість програм гуманітарної допомоги у системі міжнародних відносин ОАЕ [13].

Для відносин ОАЕ з країнами Західної Європи та США характерним став активний розвиток. Ці країни здатні за потреби надати дієву допомогу у випадку протистояння серйозним зовнішнім загрозам. Потенційна вразливість зовнішніх загроз для ОАЕ підкріплювалася такими факторами як невеликий розмір території та чисельності населення, моноукладність економіки та незначний військовий потенціал країни. Динаміка тісних відносин з країнами Західної Європи та США багато в чому зумовлювалася і тим, що вони були основними імпортерами нафти, що видобувається в ОАЕ [13].

У 1991 р. шейх Заїд приєднався до коаліції країн, очолюваних США у війні проти Іраку задля звільнення Кувейту.

По мірі зростаючої організаційної та політичної зрілості, зміцнення структур держави зовнішня політика ОАЕ еволюціонувала, набираючи все більший авторитет у світі [11].

У 1999 р. шейх Заїд підтримав рішення НАТО щодо початку повітряної операції проти Сербії, яка проводила репресії проти мирного населення Косово. З кінця 1999 р. до 2001 р. військовий контингент ОАЕ служив разом з KFOR – міжнародними силами під керівництвом НАТО, відповідальними за забезпечення ста-

більшості в Косово (сили KFOR створені згідно з резолюцією РБ ООН № 1244). Військовий контингент ОАЕ був найбільшим серед контингентів держав – не членів НАТО і єдиним серед арабських і мусульманських країн. Також у 1990-х рр. військові ОАЕ брали участь в Арабських силах стримування, що прагнули покласти край громадянській війні у Лівані та у миротворчих силах ООН в Сомалі [3].

Шейх Заїд засуджував тероризм та вважав його лютим ворогом усього людства і настоював на тому, що істинний діалог між релігіями є реальним стримуючим фактором екстремізму.

ОАЕ визнали Україну як незалежну державу 2 січня 1992 р., а 15 жовтня 1992 р. відбулося встановлення дипломатичних відносин [12]. Взаємини України з ОАЕ розвиваються по висхідній і характеризуються позитивною динамікою. ОАЕ стали одним з найбільших торговельних партнерів України на Близькому Сході за обсягами торгівлі товарами і послугами.

Перший Президент ОАЕ відіграв ключову роль у процесі створення Федерації і сформував модель її успішного розвитку. Цілком логічно, що в ОАЕ на честь шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна названо багато вулиць, побудовано різноманітні будівлі, які є надбанням культури і зберігають пам'ять про Батька нації.

Один із нових музеїв, присвячених першому Президенту ОАЕ, наразі будується на острові Саадіят (Острів щастя) в еміраті Абу-Дабі. Приміщення Національного музею шейха Заїда складається із 5 веж, які охолоджуються природними повітряними потоками. Форма веж не лише функціональна, але й алегорична: вежі нагадують крила, оскільки перший Президент ОАЕ любив соколине полювання (також сокіл є національним символом країни). Автори проекту зазначають, що розроблена ними будівля стане зразком екологічно раціонального проектування, яке також є свідченням турботливого ставлення шейха Заїда до природи.

Окрім присвячених першому Президенту експозицій, зали музею містять інформацію щодо історії, географії, культури кра-

їни і демонструють останні досягнення ОАЕ в культурних, соціальних, економічних перетвореннях; місце та зв'язки країни з Близьким Сходом і світом [9].

Найбільш відома і велична мечеть в Абу-Дабі – Велика мечеть шейха Заїда отримала назву на знак поваги і любові до першого Президента ОАЕ. Заїд бін Султан Аль Нагаян почав її спорудження, але не встиг закінчити, тож його усипальницю розмістили в мечеті після закінчення будівництва.

У 2018 р. виповнилося 100 років від дня народження першого Президента країни. Для вшанування цієї події в ОАЕ 2018 рік був проголошений роком Заїда бін Султана Аль Нагаяна. З цією метою було передбачено проведення низки заходів на національному та міжнародному рівнях. Метою цих заходів стало ознайомлення з поглядами, досягненнями та цінностями першого Президента ОАЕ за допомогою різних проектів та ініціатив, що були здійснені як в ОАЕ, так і в інших країнах [2].

У 2018 р. в Абу-Дабі був відкритий Меморіал засновника (The Founder's Memorial), присвячений першому Президенту країни.

2 грудня 2021 р. виповнилося 50 років від дати заснування ОАЕ. Президент країни шейх Халіфа бін Заїд Аль Нагаян оголосив 2021 рік роком «До наступних 50». З 6 квітня 2021 р. по 31 березня 2022 р. в ОАЕ відзначають 50-річчя країни і розпочнуть підготовку до наступних 50. Заходи, присвячені Золотому ювілею країни, базуються на декількох головних ідеях, однією з яких є заклик до всіх громадян ОАЕ замислитися над цінностями та досягненнями минулого і віддати шану батькам-засновникам ОАЕ [16].

Шейх Заїд зумів реалізувати таку державну політику, яка забезпечила громадян держави високим рівнем добробуту і стабільності, тому цілком зрозуміло, що в народі зберігають пам'ять про Батька нації з глибокою пошаною.

6 серпня в Об'єднаних Арабських Еміратах відзначають річницю сходження на престол Абу-Дабі шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна (1966 р.). Хоча це свято не є державним, 6 серпня по

всій країні проводиться безліч пам'ятних заходів, присвячених першому Президенту ОАЕ. Під час святкування днів Незалежності ОАЕ місцеві жителі прикрашають свої машини портретами шейха Заїда або прапором, або візерунками з національних кольорів.

Принципи і філософія першого Президента ОАЕ стали ключовими і в сьогоdnішній політиці країни [1]. Епоха шейха Заїда залишилася в минулому, однак закладені ним принципи демонструють свою життєздатність. Багато в чому саме завдяки цим принципам першого Президента країна відрізняється політичною стабільністю. Завдяки його збалансованому зовнішньополітичному курсу забезпечена безпека країни, її здатність уникати конфронтації та зайняти гідне місце у системі міжнародних відносин на регіональному та міжнародному рівні.

Прагматизм, стратегічне бачення, гнучкість, далекоглядність, що були притаманні шейху Заїду бін Султану Аль Нагаяну ні не послідовно втілюються у життя. ОАЕ розробили і запровадили стратегічний план корінних трансформацій «Бачення ОАЕ-2021». Керівництво країни запросило Папу Римського Франциска відвідати ОАЕ з державним візитом у лютому 2019 р., ще раз доводячи світові про свою толерантність й глибоке розуміння важливості міжрелігійного діалогу. Також не випадково, саме ОАЕ у вересні 2020 р. уклали з Ізраїлем «Угоди Авраама», які започаткували процес нормалізації відносин між двома країнами та відкрили перед ОАЕ широкі можливості в отриманні нових важелів підвищення своєї ролі у Близькосхідному регіоні.

Після смерті президента ОАЕ Халіфи бін Заєда аль Нагаяна 13 травня нинішнього року наступного дня лідери сімох еміратів, що складають країну, одноголосно обрали наступним президентом його принца-спадкоємця Мохаммеда бін Заєда, правителя Абу Дабі, який фактично керував країною. З іменем нового президента Об'єднаних Арабських Еміратів нерозривно пов'язані всі останні зовнішньополітичні та внутрішньополітичні успіхи держави, в тому числі й укладання Угод Авраама

з Ізраїлем. Водночас ОАЕ стали єдиною країною з арабських монархій, яка фактично підтримала російське вторгнення в Україну. Правда, протягом наступних місяців позиція країни у зазначеному питанні має стійку тенденцію до серйозних змін. Без сумніву, успіхи ЗСУ, мужність та героїзм українського народу, активна політика адміністрації президента США Дж. Байдена на нинішньому етапі її близькосхідної політики прискорять подальший відхід керівництва ОАЕ від проросійського курсу.

Використані джерела і література

1. About the UAE. URL: u.ae/en/about-the-uae
2. About the Year of Zayed. URL: www.zayed.ae/en/year-of-zayed/about/
3. Embassy of the United Arab Emirates. Washington DC. URL: <https://www.uae-embassy.org>
4. Emirates Heritage Club. URL: www.torath.ae/
5. Jethwani R.G. Remembering Sheikh Zayed, the father of the nation. *Khaleej Times*. URL: <https://www.khaleejtimes.com/letters/remembering-sheikh-zayed-the-father-of-the-nation>
6. National Archives. URL: www.na.ae/en/
7. United Arab Emirates. *The Encyclopædia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates>
8. Zayed Charitable & Humanitarian Foundation. URL: <https://www.zayedchf.gov.ae/HomeNews/NewsDetails/390>
9. Zayed National Museum. URL: abudhabiculture.ae/en/experience/museums/zayed-national-museum
10. Zayed Sustainability Prize. URL: zayedustainabilityprize.com/en
11. Алахбаби М.А. Приоритеты и механизмы реализации внешней политики ОАЭ. *Вестник РУДН. Серия «международные отношения»*. 2007. №2. С. 62-68.
12. Відносини України із країнами Близького Сходу та Африки. *МЗС України*. URL: <https://mfa.gov.ua/dvostoronnye-spivrobotnictvo/5-td>
13. Воронков А.К. Образование ОАЭ и особенности формирования международных отношений страны с государствами Африки. *Вестник РУДН. Серия «международные отношения»*. 2012. № 4. С. 90-98.
14. Іщенко М. Арабський світ від минулого до сьогодення. *Світгляд*. 2016. № 5 (61). С. 72-80.
15. Підлущкий О. Заїд Бін Султан Аль Нахаян: монарх, який став Президентом квітучої федерації. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/personalities/zayid-bin-sultan-al-nahayan-monarh-yakiy-stav-prezidentom-kvituchoyi-federaciyi-.html>

16. Посольство Об'єднаних Арабських Еміратів в Україні. *United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation*. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/uk-UA/Missions/Kiev/The-UAE>

УДК 94(4/9)

Аулін О.А.

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МІЖ ТУРЕЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ І РСАДПЗ

Анотація. У статті досліджується специфіка відносин між Туреччиною і Радою співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) у контексті формування сучасної системи геополітичного балансу на Близькому Сході та подальшого розвитку співпраці України з державами регіону. Показано, що турецько-арабські відносини мали різні періоди у своїй історії, особливо починаючи з часів Османської імперії та державотворення монархій Перської затоки. Зазначено, що завдяки курсу адміністрації Президента США Дж. Байдена сучасний стан відносин між Туреччиною та країнами-членами РСАДПЗ значно поліпшився. Зроблені висновки, зокрема, про те, що фінансові ресурси, призначені для стабілізації ситуації на Близькому Сході, частково звільнятимуться і можуть направлятися до інших країн та регіонів, у тому числі до України. Водночас, враховуючи складні відносини між такими стратегічними партнерами України як США і Туреччина, офіційному Києву необхідно приділяти серйозну увагу моніторингу розвитку подій на цьому напрямку.

Ключові слова: Рада співробітництва арабських держав Перської затоки, Близький Схід, геополітичний баланс, турецько-арабські відносини, українсько-турецькі відносини.